

функционально специализированных элементов (библиотечная практика, образование, наука, коммуникация, самоорганизация и управление, этика и право) и это позволяет ученым выстраивать ее структурно-функциональную модель. С позиций социосинергетики библиотека является сложной системой, способной к саморазвитию и самоорганизации, и понимается как многофункциональный социальный институт, который имеет нелинейное развитие, как интенсивное (под влиянием социальной среды, результатов смежных наук и отраслей знания), так и экстенсивное (под влиянием внутренних сил и явлений). Модернизационный подход основывается на понимании необходимости структурных, технологических и институциональных изменений в национальной экономике, политике, социогуманитарной сфере, а также и библиотечно-информационной деятельности, направленных на повышение их конкурентоспособности.

Ключевые слова: методология, библиотековедение.

УДК 027.021(477-25)НБУВ:026.06:34-047.76

Майя Іванова,

зав. відділу НБУВ

Юрій Іванов,

доцент Національної академії внутрішніх справ,

канд. юрид. наук

ПРАВОВА СПАДЩИНА У ФОНДАХ НБУВ ЯК ОБ'ЄКТ РЕТРОСПЕКТИВНОГО ВИВЧЕННЯ

У статті розкрито значення правової спадщини, яка є частиною соціальної та духовної спадщини українського народу, дослідників української історико-правової науки та їх праці, що зберігаються у НБУВ. Висвітлено значення «Архива Юго-Западной России» для вивчення правової науки, який представлено у фондах НБУВ у друкованому та електронному вигляді. Досліджено ретроспективні джерела українського права, наведено пам'ятки права, які зберігаються у фондах НБУВ.

Ключові слова: культурні цінності, історія держави та права, правова спадщина, юридична бібліотека, збереження бібліотечних фондів.

Унікальні за змістом і різноманітні за типом та характером документи історико-культурологічної інформації, зібрані в архівах та бібліотеках, складають значну частину соціальної та духовної спадщини українського народу [1, с. 189–190]. Визначальною рисою сучасного процесу культурного відтворення в Україні є актуалізація вивчення її духовної спадщини, значна частина якої зберігається в державних бібліотеках. Історія книги, бібліотечних колекцій, книжкових зібрань України, що формувались у попередні епохи, набули важливого значення для розвитку знань про історію, літературу, освіту [2, с. 34].

Складиком культурного надбання є правова спадщина. Ю. М. Оборотов правову спадщину визначає як результат правового розвитку минулих історичних епох у межах окремої правової системи чи правової сім'ї. За його словами, правова система України характеризується, по-перше, неефективністю сучасного законодавства України та діяльності державних структур щодо його здійснення; по-друге, запозиченням принципів, норм і цінностей Західної Європи, яка відрізняється від слов'янського менталітету, зокрема менталітету народу України, а також різною правовою культурою

та правою спадщиною; по-третє, формуванням правової системи України на тлі кардинальних змін у системі людського буття, що ставлять під сумнів саме існування національних правових культур і державних утворень, що залишається практично без уваги в теоретичних і прикладних дослідженнях юристів України. В Україні на сьогодні майже відсутні дослідження, присвячені визначенню характеру й ролі вітчизняної правової спадщини в умовах глобалізації та європейської інтеграції. [3, с. 3–12].

Юриспруденція, або правознавство, – це спеціалізована галузь знань у сфері суспільствознавства. Термін «юриспруденція» виник у Стародавньому Римі наприкінці IV – початку III століття до н. е. (лат. *Jurisprudential* – знання права) і зараз визначається як наука про право і державу [4, с. 3]. Юридична наука є однією з суспільних наук, що спрямована на здобування, узагальнення, систематизацію і використання знань про державно-правову дійсність, її особливістю є спільне дослідження права і держави в їх єдності [5, с. 13–14]. Створення українського права в XVIII ст. відображається у працях В. Кульчицького, А. Пашука, А. Ткача, джерела українського права першої половини XIX ст. досліджувала А. Дубровіна [6, с. 28–30]. Важливі дослідження з історії України зробили М. Костомаров [7; 8] *, П. Куліш, М. Владимирський-Буданов, І. Малиновський [9–14], М. Максимейко [15–22].

Великий внесок у розвиток української історико-правової науки внесла Комісія (Відділ) для вивчення історії західноруського і українського права, яку було створено 1924 р. у системі АН УРСР [23–25]. На Комісію було покладено завдання пошуку та видання джерел права, складання бібліографії тощо. До складу Комісії входили відомі українські вчені, серед яких О. Левицький [26], Д. Багалій [27], А. Кримський [28], І. Малиновський [29], М. Товстоліс [30; 31] та ін.

Визначним дослідником українського права (оскільки історія України, як і історія Української державності і права, що було частиною російської та польської історії) вважають професора Київського університету Михайла Владимирського-Буданова (1838–1916) **. Вивчаючи право, він звертався до глибинних першоджерел, упорядкувавши «Хрестоматію з історії руського права» [32; 33]. У своїй праці «Огляд історії руського права» [34] вчений розглядає «західноруське право» (тобто право України

* Фонди НБУВ містять 13 томів актів.

** У фондах НБУВ зберігається 38 книжок видатного вченого.

періоду Великого Князівства Литовського і Речі Посполитої) як окрему самостійну правову систему. Вчений послідовно впроваджував думку, що не існує держави і права без конкретного етносу (народу), підкреслюючи, що джерелом походження держави є національно-етнічна група з її особливостями [35].

У другій половині XIX ст. в науковий обіг було введено велику кількість документальних матеріалів юридичної спрямованості з історії України XV–XVI ст. [6, с. 28–30.]. У серії «Архива Юго-Западной России» було надруковано документи Київського архіву, який видавала Київська археографічна комісія з 1859 по 1911 рр. Всього вийшло 34 томи. Київський архів було засновано 1852 р. при Університеті Св. Володимира для зберігання давніх актових книг Київської, Подільської та Волинської губерній. Ініціатором його укладання був головний діяч тимчасової комісії, організованої 1843 р. для розгляду давніх актів при київському військовому, подільському і волинському генерал-губернаторові, професор М. Д. Іванишев. Опис цього архіву успішно виконувався під керівництвом Царевського (з 1866 р.): чотири описи актових книг надруковані в 1869 році. Всього книг в архіві 5883, щорічно описувалося до 5 книг. Архів містить документи з історії України в XIII–XVIII ст. Основним джерелом для видання був Київський центральний архів, а також документи, що надійшли до Київської комісії від приватних осіб, монастирів і різних установ.

У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) поряд з традиційним книжковим зібранням «Архива Юго-Западной России» на сьогодні ми маємо можливість працювати з Архівом, представленим в оцифрованому вигляді. З погляду вивчення юридичної спадщини цікавим аспектом дослідження можуть бути частина 3 [36], частина 5 [37; 38], частина 6 [39; 40], частина 8 [41–45] Архіву. У частині 3 зосереджені «Акты, относящиеся к эпохе Богдана Хмельницкаго». Наприклад: «І. Универсал великого коронного гетмана Николая Потоцкого, в котором он предупреждает войско о готовящемся нападении татар, приказывает шляхте не брать с собой много возов в поход, двинуться на Украину и не уходит из отрядов под страхом сурового за то наказания, – 31 декабря 1647 г.; II. Универсал гнезненского архиепископа, примаса королевства, Матфея Лубенского о назначении им на 16 июля 1648 г. конвокационного сейма, а предсеймовых сеймиков по воеводствам на 25 июня, для обсуждения мер к подавлению козацкого восстания, о

внесенні державцями і старостами кварти для уплати жалованья войску, о созыве ополчения, недопущении крестьян собираться в своевольные скопища, не пропуске в Польшу иностранцев без паспортов и проч., – 26 мая 1648 г.; III. Универсал коронного хорунжего Александра Конецпольского, в котором он, указав на понесенное польскими отрядами поражение от татар и казаков и движение последних вглубь страны, приглашает шляхту собраться, как можно скорее, под Глиняны для отражения неприятеля, – 1 июня 1648 года; XXI. Универсал киевского воеводы Адама Киселя о том, что, в виду начавшихся переговоров с гетманом Богданом Хмельницким, хоругви из Подоли и из-под Винницы не должны переходить в Київщину, потому что это смущает Запорожское войско, которое, с своей стороны, готово начать своеволия, и что Богдан Хмельницкий также издал универсал, предписывая в нем казакам спокойное пребывание на своих местах, – 12 февраля 1649 года». У частині 5 представлено матеріали: «Акты о городахъ (1432–1798)», «Переписи еврейскаго населенія въ Юго-Западном крае въ 1765–1791 гг.». У частині 6 – «Акты объ экономическихъ и юридическихъ отношеніяхъ крестьянъ», наприклад, «CLXXV. Люстрация королевскихъ имений Борок, Мостища, Волошек, Дубна и Дубенской Воли, с перечислениемъ крестьян, ихъ скота, повинностей и всехъ вообще доходовъ имения. 1768 г., Июля 15».

У вступі до частини 8 Архіву головний редактор М. Владимирський-Буданов вказує на те, що багато документів, які увійшли в попередні частини, мають юридичний характер. За його словами: «подъ названіемъ актовъ юридическихъ мы именно разумѣемъ: а) документы, относящіеся къ исторіи управленія (преимущественно мѣстнаго и финансового), б) документы, относящіеся къ исторіи сословій, в) къ исторіи семейнаго права и права наслѣдства, г) къ исторіи землевладѣнія, д) уголовного права и е) судопроизводства. По мѣрѣ открытія новыхъ матеріаловъ сюда могутъ быть присоединены акты, ж) по исторіи законодательства и з) по исторіи высшихъ государственныхъ учреждений» [41, с. II].

Історично першим джерелом права був правовий звичай – визнане державою правило поведінки, яке склалося внаслідок його фактичного одноманітного застосування протягом тривалого часу. Для правового звичаю характерна низка ознак: природна основа виникнення; поширеність серед невеликих соціальних груп або в межах певної території; входить у звичку людей, що не дає можливості сумніватися в його необхідності; тісний зв'язок з релігійними нормами [46, с. 86–87].

Джерелом права в Київській Русі були пам'ятки українського звичаєвого права, акти державної влади, різного роду договори, збірки норм писаного права, а також норми, що прийшли з права Візантії [47].

Урегулювання деяких потреб у галузі загальнодержавного управління вилилося у форму князівських так званих «уставів», які спочатку з формально-правового боку були не законами, а лише князівськими розпорядженнями. «Устави» та «Уроки» княгині Ольги (X ст.) є першими зразками князівської правотворчості. Урок означає «уректи», тобто проголосити, висловити, а устав – «установити», «постановити». Уроки видавалися за власним бажанням княгині, стосувалися здебільшого фінансових справ держави, були тимчасовими. Устави мали погоджуватися з представниками державної влади, насамперед з князівською Радою, і діяли весь період перебування князя при владі [48, с. 28–29]. З розвитком князівської компетенції вони набирали силу закону. Їх можна відносити до пам'яток законодавчої князівської творчості [47].

У фондах НБУВ представлена найдавніша пам'ятка права Давньоруської держави – Руська правда [49]. Оригінал «Руської правди» не вцілів [50; 51]. Її текст вдалося відтворити за 106 списками, що збереглися у Кормчих книгах та інших юридичних збірниках [52]. Списки – це тексти «Руської правди», переписані, вірогідно, місцевою адміністрацією, судьями, один в одного. Залежно від часу написання, обсягу та авторства дослідники поділяють «Руську правду» на три редакції: перша – «Коротка правда» [53], в її тексті зустрічаються фрагменти давньоруського права, які відносять ще до VIII–IX ст.; друга – «Розширена правда», час укладання якої відносять до періоду князювання Володимира Мономаха [54] або його сина Мстислава (перша третина XII ст.); третя – «Скорочена правда», створена шляхом вилучення низки статей із «Розширеної правди». Більшість науковців відносить її появу до XV чи навіть XVII ст. [35, с. 78–79].

До правової спадщини можна віднести канонічні норми [55, с. 325–335]. Під канонічними нормами розуміють правила поведінки загальнообов'язкового характеру, встановлені чи затверджені церквою з метою регламентації певних сфер суспільних відносин у межах власної компетенції. У християнських країнах змістом канонічних норм вважають символи віри, вчення Ісуса Христа й апостолів, Старий і Новий Завіти, порядок богослужіння тощо [46, с. 93–94]. Як приклад можна навести Учительні Євангелія – неканонічні тексти проповідницького змісту [56, с. 37–42]. Значна кількість цих списків дозволяє розглядати загальні тенденції

та особливості історичного розвитку української культури. За словами Ю. Тиховського, Учительним Євангеліям відводиться провідна роль серед малоруських і західноруських перекладів Святого Письма XVI–XVII ст. [57, с. 355–356].

У цьому зв'язку вивчення церковного права дозволяє уявити більш обширно процес формування нашої правової культури, правового менталітету, правових традицій, усього того, що носить найменування правової спадщини й має бути підставою для подальшого правового розвитку [3, с. 21–22].

Для зручнішого використання історичних пам'яток юридичної літератури необхідно провести певну систематизацію вказаних джерел. Правова система залежно від предмета та методу правового регулювання, особливостей їх юридичного режиму поділяється на галузі права, які є уособленням сукупності норм, спрямованих на регулювання певної сфери якісно однорідних суспільних відносин. В юридичній науці виділяють фундаментальні або профільні галузі, які є первісними, з яких у подальшому формуються інші галузі права і які вичерпно концентрують основні юридичні канони. До фундаментальних галузей відносять конституційне, цивільне, адміністративне, кримінальне право [58, с. 258–261].

Конституційне право України – це провідна галузь національного права України, що є сукупністю правових норм, які регулюють основні відносини народовладдя у суспільстві, встановлюючи при цьому належність публічної влади, її організацію та гарантії основних прав і свобод людини і громадянина [59]. Конституція має особливу цінність для держави, оскільки вона встановлює систему державних органів, основи їх компетенції, необхідність діяти за принципами поділу влади [49, с. 14]. Наука конституційного права – система ідей щодо основ повновладдя народу, правового статусу людини і громадянина, організації та діяльності органів державної влади, засад місцевого самоврядування тощо [61]. З конституційного права починається формування всієї системи національного права, всіх його галузей. Світова практика свідчить, що жодна галузь національного права будь-якої країни не може розвиватись, якщо вона не має підґрунтя в конституційних принципах або нормах конституційного законодавства чи, тим більше, суперечить їм [62]. Конституційне право як фундаментальна галузь права становить основи адміністративного, цивільного, кримінального та інших галузей права [63, с. 5]. Поява цієї галузі права пов'язана із зародженням у країнах Західної

Європи [64–68] буржуазних відносин, результатом чого стали процеси демократизації публічної влади, запровадження нових принципів організації та здійснення державної влади (поділ влади, народовладдя, верховенство права тощо), визнання місцевого самоврядування як самостійної форми публічної влади, гарантування прав і свобод людини і громадянина.

Великий вклад у становлення ідей конституціоналізму, конституційного права внесли мислителі XVI–XVIII ст. – Т. Гоббс, Ж. Боден, Н. Макіавеллі, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Т. Пейн та ін., які сформулювали чимало положень, що були покладені в основу сучасного конституційного права (про народний суверенітет, поділ влади, природні права людини тощо). Ці ідеї знайшли втілення в перших писаних конституціях, зокрема у «Пактах і конституціях законів та вольностей Війська Запорозького» (Конституції Пилипа Орлика, які було прийнято 5 квітня 1710 р.) [69]. Як самостійна, відокремлена від загальної теорії держави і права наука конституційного (державного) права сформувалася лише в XIX ст. [59]. У XVIII ст. було розпочато дискусію між прихильниками різних поглядів щодо термінів на позначення вищезазначеної галузі права: «конституційне право» чи «державне право». Це пов'язано з одночасним використанням двох термінів. При цьому термін «державне право» мав би символізувати необмеженість державної влади, тоді як термін «конституційне право» – демократичну організацію державної влади, її обмеженість конституцією (природним правом) [59].

У деяких феодальних державах можна знайти окремі елементи майбутніх конституцій, які містилися у хартіях, де йшлося про компроміс між королівською владою і мешканцями вільних міст, що було закріплено відповідними актами повноважень цих міст. Прикладом таких хартій були магдебурзьке право, яке протягом XIII–XVIII ст. поширювалося на Південну Європу, зокрема й на Україну, і любекське право*, яке використовували країни Північної Європи. Мешканці вільних міст здобували це право від князів, гетьманів.

В Україні протягом XVI–XV ст. магдебурзьке право [70] здобули такі міста, як Володимир-Волинський, Санок, Львів, Дубно, Кременець, Вінниця, Житомир, Бердичів, Звенигородка, Овруч, Стародуб, Чернігів,

* Любекське право (нім. Lübisches Recht) – одна з систем феодального міського права Північної Європи, Північної Німеччини, Польщі, поряд з магдебурзьким.

Полтава, Гадяч, Глухів, Лубни, Ніжин та Козелець. Києву магдебурзьке право було надано 1497 р. і проіснувало до 1835 р., у якому Микола І скасував його [61].

Конституціоналізм в Україні має давні традиції, а час його зародження пов'язується з Гетьманською державою (середина XVII ст. – кінець XVIII ст.). Саме в перебігу та після закінчення Національно-визвольної війни українського народу під проводом гетьмана Б. Хмельницького 1648–1654 рр. з'явилася низка актів, що мали вагоме конституційне значення та були спрямовані на побудову демократичної держави. Серед них можна, зокрема, зазначити Зборівську угоду (1649 р.), Переяславські (Березневі) статті Богдана Хмельницького (1654 р.), Гадяцький трактат (1658 р.). У фондах НБУВ зберігається книга в традиційному друкованому та в електронному оцифрованому вигляді «Постановленіе от его Царского величества з Войском Запорозьким року 1659» [71]. Книга містить Козацькі вольності Війська Запорозького (кодекс законів козацької держави), постанови московського царя Олексія Михайловича щодо козацтва, ухвалені після об'єднання козацької держави з Москвою, та текст присяги гетьмана Юрія Хмельницького на вірність московському царю. П'ятого квітня 1710 р. у м. Бендери було укладено акт, який отримав назву «Конституція Пилипа Орлика». Документ, написаний під впливом передових на той час західноєвропейських наукових доктрин (природних прав, поділу влади тощо), передбачав таку модель організації державної влади в Україні, яка базувалася б на засадах принципу поділу влади (законодавча влада мала належати Раді, членами якої мали стати полковники зі своєю старшиною, сотники, «генеральні радники від усіх полків» та «посли від Низового Війська Запорозького»; виконавча – Гетьманові, а судова – Генеральному суду). На жаль, положення цього документа не було реалізовано, хоча формально він діяв на Правобережній Україні до 1714 р.

Період XIX – початок XX ст. характеризується появою кількох цікавих конституційних документів, розроблених українськими вченими, серед них: проекти Григорія Андруського «Начерк Конституції Республіки» (1848–1850 рр.), Михайла Драгоманова «Проект основаній Устава украинского общества «Вольный Союз» – «Вільна Спілка» (1884 р.), Миколи Міхновського «Основний Закон Самостійної України» (1905 р.), Михайла Грушевського (викладений в його статті «Конституційне питання і українство в Росії», 1905 р.) [59].

Цивільне право посідає одне з чільних місць у системі права України [72, с. 35]. Наприкінці IX–XII ст. закладались основи цивільного права. Суб'єктами майнових відносин було все вільне населення Київської Русі [73, с. 717–718]. Початком зародження цивільного права в Україні можна вважати створення у XVI ст. статутів Великого князівства Литовського [74, с. 11–16], в яких намітився, хоч і вельми приблизно, але все ж досить виразно, поділ права на галузі, у межах яких почали конституюватися відповідні цивільно-правові та публічно-правові інститути [75, с. 41].

Перший зі статутів – Старий, прийнятий 1529 р., був першим загальним кодексом Литовської держави, до складу якої входила тоді Україна [75, с. 50–51]. За своїм змістом і структурою він був близький до «Руської правди» [15]. Оскільки його норми були досить архаїчними, 1566 р. було прийнято другий – Волинський статут. Дія Волинського статуту поширювалася на Волинь, Поділля і колишнє Київське князівство. Спеціальні його розділи регулювали правове становище шляхти, шлюбно-сімейні відносини, опіку, продаж, спадкування, земельні спори тощо. Третій статут, названий Новим, був прийнятий 1588 р. Він досить широко регулював відносини власності на землю, також значну увагу було приділено договірному праву. На відміну від давньоруського права, де була поширена усна форма договорів, Третій статут встановлював як загальне правило вимогу письмової форми цивільно-правових угод. У деяких випадках була потрібна реєстрація договору в суді у присутності свідків. Досить детально врегульовані окремі види договорів: купівля-продаж, позика, майновий найм, застава тощо, а також відносини спадкування. За своєю суттю статuti Великого князівства Литовського були результатом використання і творчого перероблення місцевого звичаєвого права, литовського, німецького, польського цивільного законодавства. Значення статутів визначається не тільки їх змістом, а й тим, що вони вплинули на подальший розвиток законодавства в Україні, Московській державі і Російській імперії. Так, Старий статут був використаний при створенні Соборного уложення 1649 р. у Московському царстві [76], Новий діяв у Київській, Подільській та Волинській губерніях аж до 1840 р. [75, с. 41]. Крім того, статuti були використані при складанні «Прав, за якими судиться малоросійський народ» [77]. Це збірник норм права XVIII ст., складений з метою регулювання відносин у Лівобережній Україні. Після приєднання її до Московської держави, згідно з Березневими статтями, на територію Гетьманщини дія московського законодавства не поширювалася. Тут продовжували діяти «колишні» права, тобто звичаєве

право, польсько-литовське законодавство і магдебурзьке право [75, с. 50–51].

О. Леонтович у своєму дослідженні «Крестьяне юго-западной России по литовскому праву XV и XVI столетий» [78] у першій частині розкриває юридичне та економічне становище селян на території України в XV–XVI ст., а в другій частині порівнює головні положення «Руської Правди» із стародавніми пам'ятниками литовського законодавства, насамперед з Литовським статутом.

Оскільки Росія з міркувань використання додаткового чинника забезпечення централізації влади була зацікавлена в уніфікації законодавства імперії, то була створена комісія для розроблення законопроекту, який мав би регулювати відносини у Малоросії на єдиних із загальноімперськими принципах. У 1743 р. комісія подала законопроект, що називався «Права, за якими судиться малоросійський народ». Фактично це був перший кодекс українського права. У процесі його складання використані римські і німецькі правові джерела, статuti Великого князівства Литовського, польське законодавство, магдебурзьке і хелменське право, саксонське право, звичаєве право України і судова практика. У «Правах...» значне місце посідають норми цивільного права, які складають найбільшу за обсягом частину кодексу. Зокрема, розділ X присвячений шлюбному праву, розділ XI – інституту опіки, розділ XII – спадкуванню за заповітом, розділ XIII – спадкуванню на підставі кровної спорідненості, розділ XIV – речовому праву тощо, розділ XV – договору найму і оренди нерухомості, розділ XVI – зобов'язальному праву (зокрема забезпеченню зобов'язань), розділи XVII–XIX – земельним відносинам.

Отже, із тридцяти розділів «Прав...» десять присвячені регулюванню цивільних відносин. Проект не влаштував царський уряд через помітну відмінність від російського законодавства, і тому кодекс так і не був прийнятий, хоча фактично застосовувався аж до формування єдиної імперської системи законодавства у середині XIX ст. [75, с. 51–52].

У XIX ст. також було зроблено спробу створення ще одного українського кодексу, який називався «Зібрання прав малоросійських». Якщо «Права, за якими судиться малоросійський народ» були першим загальним кодексом в Україні, то «Зібрання прав малоросійських» можна вважати першим українським цивільним кодексом. «Зібрання...», що складається з трьох частин, було побудоване за інституційною системою (з деякими відступами стосовно регулювання спадкування). Перша частина була присвячена визначенню правосуб'єктності учасників цивільних

відносин, шлюбно-сімейним відносинам і опіці. Друга частина містила норми зобов'язального права, третя – речові права, спадкування зокрема [75, с. 51–52].

На формування цивільного права України XVII–XIX ст. вплинуло також російське законодавство, зокрема питанням цивільного права присвячений том X Зводу законів Російської імперії [79; 80; 81; 82]. Звід передбачав у деяких випадках спеціальне регулювання майнових та інших відносин для Чернігівської і Полтавської губерній. Протягом останніх 50 років існування Російської імперії велася активна робота зі створення Цивільного уложення, в якому передбачалося встановлення уніфікованих норм для всієї території імперії. Однак до жовтня 1917 р. законопроекти роботи не були завершені. Надалі цивільне право в Україні розвивалося в межах радянського цивільного права [75, с. 51–52].

Адміністративне право, як і конституційне, опосередковує функціонування публічної влади в державі, тобто воно є правом державного управління, що передбачає владний вплив держави, в особі державних органів і посадових осіб, на різноманітні суспільні відносини [83, с. 7–15].

Адміністративне право має давню історію. Перші адміністративні норми з'явилися у правових системах Стародавнього Сходу та античного Заходу (кодекс Хаммурапі, публічне право Стародавнього Риму). Як самостійна галузь права адміністративне право бере свій початок у XVIII столітті. Саме у Франції сформувалося спочатку поліцейське законодавство, потім – поліцейське право, яке переросло в «право управління» (друга половина XIX ст., Німеччина), а пізніше стало базою для розвитку адміністративного права. У колишньому Радянському Союзі адміністративне право двічі заборонялося як галузь права (1917–1921 рр., 1928–1937 рр.). У 1938 р. воно було реабілітоване за умови його розвитку тільки на марксистсько-ленінській ідеології, що передбачало неприйняття адміністративної юстиції як складника адміністративного права. Одночасно під час дискусії 1938–1941 рр. був визначений предмет адміністративного права – суспільні відносини у сфері державного управління, поняття і сутність якого використовується в теорії адміністративного права до цього часу [83, с. 7–10].

Кримінальне право як сукупність правових норм встановлює: 1) які порушення закону визнаються злочинами; 2) які види покарання призначаються за їх учинення; 3) що є підставою кримінальної відповідальності; 4) умови, підстави та порядок призначення покарання;

5) умови, підстави та порядок звільнення від покарання [84]. Кримінальне право виникає разом з виникненням права в цілому на відповідному етапі розвитку суспільства. Його основним завданням є боротьба з вчинками членів суспільства, які суперечать загальноприйнятими нормам та стандартам, визнаним у конкретній спільності людей на відповідному етапі соціального розвитку.

Найдавнішою пам'яткою права східних слов'ян виступає «Руська правда». Перша її стаття містить саме кримінально-правову норму: «Убъет муж(ь) мужа, мьстить брату брата, или сынови отца, любо отцю сына, или брату чаду, любо сестрину сынови; аще не будеть кто мьстя, то 40 гривен за голову; аще будет русин, любо гридин, любо купчина, любо ябетник, любо мечник, аще изъгои бедеть, любо Словении, то 40 гривен положить за нь». У Росії виділення кримінального права в самостійну галузь проходить у XVIII ст. і пов'язано з виданням «Військових артикулів» Петра I [85; 86].

Назва галузі походить від латинського *crimen* – злочин. Поляки, чехи користуються для визначення цієї галузі терміном «карне право» (*pravo karne*). Якщо розглядати одне із основних призначень цієї галузі – карати за вчинений злочин, то цю назву можна було б визнати вдалою. Російськомовна назва – «уголовное право», її походження також пов'язане з соціальним призначенням галузі – покаранням винних, які відповідали головою. Корені назви беруть початок із найдревнішої пам'ятки східнослов'янського права – «Руської правди», яка і визначала такий вид відповідальності (головою) [87]. Джерелами кримінального права у XIX ст. був 15 том «Зводу законів Російської імперії» [88], який містив: Кримінальне уложення з 775 статей – перший в історії права Росії та України кримінальний кодекс; «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р. (у редакціях 1866 та 1885 рр.) і затверджене 1903 р. царем «Кримінальне уложення». Спеціальні норми кримінальної відповідальності військових містили «Військовий статут про покарання» (1867 р.) та «Військово-морський статут про покарання» (1886 р.) [89]. «Уложення» 1903 р. поділялося на загальну і особливу частини. Кримінальні правопорушення поділялися на злочини і проступки, на навмисні і ненавмисні. Під злочином розуміли конкретний акт поведінки особи як її дію або бездіяльність, а не думки та умонастрої [90].

Важливе місце в системі юридичних норм належить історії держави та права, яка тісно пов'язана з іншими соціально-гуманітарними

дисциплінами і насамперед з історією України. Ця наука тісно пов'язана з теорією держави і права. Вони разом вивчають генезу держави і права: спираючись на встановлені теорією загальні закономірності, визначення дефініцій, досліджує виникнення і розвиток державно-правових інститутів у конкретних історичних умовах України. Крім того, ця наука має тісний зв'язок з галузевими юридичними дисциплінами [91, с. 6].

Незнання власних правових традицій та відсутність достатніх наукових напрацювань унеможливають успішне завершення циклу правових перетворень в Україні. Адже базисом кожної правової системи є не показник вдалих запозичень із права інших країн, а власний, цілісно і потужно закріплений правовий досвід, набутий упродовж тисячоліть [92].

Унікальні культурні цінності, що мають виняткове історичне, наукове та інше культурне значення для формування вітчизняного культурного простору і визначають внесок українського народу у всесвітню культурну спадщину, визнаються об'єктами національного культурного надбання [93].

Збереження культурних цінностей на території України, охорона правової спадщини, захист історичного середовища, збереження бібліотечного фонду є завданням держави.

Список використаних джерел

1. Дубровіна Л. А. Розробка системного опису рукописних книг та інтелектуалізація інформаційного пошуку в автоматизованих системах / Л. А. Дубровіна, Л. Й. Костенко // Рукописна та книжкова спадщина України : археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 189 – 200.
2. Іванова М. Етапи наукового опису рукописних зібрань XVII ст. з бібліотек монастирів та церков м. Києва / Майя Іванова // Вісн. Кн. палати. – 2006. – № 6. – С. 34–36.
3. Оборотов Ю. М. Традиції та новації в правовому розвитку : загально-теоретичні аспекти : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Оборотов Юрій Миколайович ; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2003. – 40 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник / О. Ф. Скакун / Перекл. з рос. – Харків : Консум, 2005. – 656 с.
5. Загальна теорія держави і права : [Підручник для студентів юридичних вищих навч. закладів освіти / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Х. : Право, 2011 – 584 с.
6. Музиченко П. П. Історія держави і права України : Навч. посіб. – 2 вид., випр. і доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 662 с.

7. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – Т. 1 : 1361–1598 / ред. Н. Костомаров, 1863. – [6], 301.

8. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – Т. 13 : 1677–1678 / ред. Н. Костомаров, 1884. – [8] с., 14 стбл., 766 стбл., 18 (Указ.) с. разн. паг. с.

9. *Малиновский И.* Учебное пособие по истории русского права / И. Малиновский, 1900. – [2], 63 с.

10. Государственная дума. Указонения 6 Августа 1905 г. : Высочайший манифест. Именной высочайший указ Правительствующему Сенату. Учреждение Гос. Думы. Положение о выборах в Гос. Думу / С предисл. проф. И. Малиновского и с прилож. статьи М. В. «Государственная Дума, ее права и порядок избрания ее членов», 1905. – 120 с.

11. *Малиновский И.* Кровавая месть и смертные казни. – Вып. 1 / И. Малиновский, 1908. – 204, V с.

12. *Малиновский И.* Лекции по истории русского права. – Вып. 1 : Введение. Литература. Источники. История государственного права, 1914. – 293 с.

13. *Малиновский И.* Лекции по истории русского права / И. Малиновский, 1918. – VIII, 3–488 с.

14. *Малиновский О.* Програма й план робіт Комісії для вивчення звичаєвого права України при Всеукраїнській Академії Наук / Онікій Малиновский, 1928. – 12 с.

15. *Максимейко Н. А.* Русская правда и литовско-русское право / Н. А. Максимейко, 1904. – 14 с.

16. *Максимейко Н. А.* Мнимые архаизмы уголовного права Русской правды / Н. А. Максимейко, 1905. – 57 с.

17. *Максимейко Н. А.* Опыт критического исследования Русской Правды. Выпуск первый. Краткая редакция / Н. А. Максимейко, 1914. – 217 с.

18. *Максимейко Н. А.* Речь по поводу Русской Правды перед диспутом в ун-те св. Владимира 22 февраля 1915 г. / Н. А. Максимейко, 1915. – 8 с.

19. *Максимейко Н. А.* Система Русской Правды в її поширеній редакції / Н. А. Максимейко, 1926. – 25 с.

20. *Максимейко М.* Про смердів Русської Правди / М. Максимейко, 1927. – 24 с.

21. *Максимейко Н.* Закупы русской правды / Н. Максимейко, б. г. – С. 27–47 с.

22. *Максимейко Н.* К вопросу о классификации списков Русской Правды / Н. Максимейко, б. г. – С. 97–107 без обл. и т. л. с.

23. Праці комісії для вивчення історії Західно-Руського та Українського права. – Вип. 1 / за ред. Н. П. Василенко, 1925. – IX, 180, [2] с.

24. Праці комісії для вивчення історії Західно-Руського та Українського права. – Вип. 2, 1926. – XIV, 304, 2, [1] с.

25. Праці комісії для вивчення історії Західно-Руського та Українського права. – Вип. 6, 1929. – XLII, 528, II, [5] с.

26. *Левицький К.* Великий зрив : До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів / К. Левицький, 1931. – 149 с.

27. Бібліографія історії України, Росії та українського права, краєзнавства й етнології за 1917–1927 роки [ксерокопія] : Бібліограф. зб. / Бібліографічна комісія науково-дослідної кафедри історії української культури ім. Д. Багалія в Харкові, 1930. – 146 с.

28. Російсько-український словник правничої мови : Праця правничо-термінологічної комісії при Соціально-Економічному відділі Академії Наук / Гол. ред. А. Ю. Кримський, б. р. – X., 228 с.

29. *Малиновский И.* Лекции по истории русского права / И. Малиновский, 1918. – [2], VIII, 3 – 488 с.

30. *Крюковский В. Я.* Учебник законоведения для гимназий, реальных и химико-технических училищ / В. Я. Крюковский, Н. И. Товстолес, 1912. – 250 с.

31. *Товстоліс М.* Спільна власність за звичаєвим правом України / М. Товстоліс, 1928. – 24 с.

32. Хрестоматія по історії русского права : сост. М. Владимирский-Буданов, 1872.

33. *Владимирский-Буданов М.* Хрестоматія по історії русского права. – Вып. 2, 1915. – 342 с.

34. *Владимирский-Буданов М. Ф.* Обзор истории русского права / М. Ф. Владимирский-Буданов, 1900. – VII, 667 с.

35. *Трофанчук Г. І.* Історія держави та права України : навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.

36. Архивъ Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волыномъ Генерал-Губернаторе. [Электронный ресурс]. – Киевъ : Лито-Типографія Императорскаго Университета св. Владимира акц. о-ва Н. Т. Корчак-Новицкаго. – Часть 3. – Том IV : Акты, относящиеся к эпохе Богдана Хмельницкаго. – 1914. – 1100 с.

37. Архивъ Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волыномъ Генерал-Губернаторе. [Электронный ресурс]. – Киевъ : Въ Университетской Типографіи. – Часть 5. – Том I : Акты о городахъ (1432–1798). – 1869. – 736 с.

38. Архивъ Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волыномъ Генерал-Губернаторе. [Электронный ресурс]. – Киевъ : Типографія Г. Т. Корчак-Новицкаго. – Часть 5. – Том II. (Выпуск 1-й) :

Переписи єврейського населення в Юго-Западному краї 1765–1791 гг. – 1890. – 1287 с.

39. Архив Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генерал-Губернаторе. – Киевъ : Въ Типографіи Киевскаго Губернскаго Управленія [Электронный ресурс]. – Часть 6. – Том I. Приложение : Акты объ экономическихъ и юридическихъ отношеніяхъ крестьянъ въ XVI–XVIII веке (1498–1795). – 1876. – 795 с.

40. Архив Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генерал-Губернаторе. – Киевъ : Въ Типографіи Киевскаго Губернскаго Управленія [Электронный ресурс]. – Часть 6. – Том II : Акты объ экономическихъ и юридическихъ отношеніяхъ крестьянъ въ XVIII веке (1700–1799). – 1870. – 623 с.

41. Архив Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генерал-Губернаторе. – Киевъ : Типографія Императорскаго университета Св. Владимира В. І. Завадзкаго [Электронный ресурс]. – Часть 8. Том I : Материалы для исторіи местнаго управленія въ связи съ исторією сословной организаціи. Акты Барскаго староства XV–XVI в. – 1893. – 505 с.

42. Архив Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генерал-Губернаторе [Электронный ресурс]. – Киевъ : Типографія Императорскаго университета св. Владимира акц. о-ва Н. Т. Корчак-Новицкаго. – Часть 8. – Том III : Акты о брачномъ правѣ и семейномъ бытѣ въ Юго-Западной Руси въ XV–XVII вв. – 1909. – 857 с.

43. Архив Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генерал-Губернаторе [Электронный ресурс]. – Киевъ : Типографія С. В. Кульженко. – Часть 8. – Том IV : Акты о землевладеніи въ Юго-Западной России въ XV–XVIII вв. – 1907. – 769 с.

44. Архив Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генерал-Губернаторе [Электронный ресурс]. – Киевъ : Типографія Императорскаго университета св. Владимира акц. о-ва печ. и изд. дела Н. Т. Корчак-Новицкаго. – Часть 8. – Том V : Акты объ украинской администраціи въ XVI–XVII вв. – 1907. – 720 с.

45. Архив Юго-Западной России / издаваемый временною комиссією для разбора древних актов высочайше учрежденною при Киевскомъ Военномъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генерал-Губернаторе [Электронный ресурс]. –

Киевъ : Типографія С. В. Кульженко. – Часть 8. – Том VI : Акты о землевладеніи въ Юго-Западной Россіи XV–XVIII вв. – 1911. – 624 с.

46. Теорія держави та права : посіб. для підготов. до іспитів / С. М. Тимченко, Р. А. Каложний, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. – К. : Вид. Паливода А. В., 2005. – 176 с.

47. *Боярська З. І.* Історія держави і права України : Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К. : КНЕУ, 2001. – 280 с.

48. *Захарченко П. П.* Історія держави та права України : навч. посіб. для дист. навч. / П. П. Захарченко, О. В. Кузьмінець – К. : Університет «Україна», 2005. – 208 с.

49. Правда русская или Законы великих князей Ярослава Владимировича и Владимира Всеволодовича Мономаха. С приложением древняго оных наречія и слога на употребительные ныне, и с объяснением слов и названий из употребления вышедших. Изданы любителями отечественной истории, 1792. – 129 с.

50. Текст Русской Правды на основании четырех списков разных редакций, 1881. – [2], VI, 51 с.

51. *Максимейко Н. А.* Система Руської Правди в її поширеній редакції / Н. А. Максимейко, 1926. – [2], 25 с.

52. *Калачов Н. О.* О значении кормчей в системе древнего русского права / Н. О. Калачов, 1850. – [4], 128 с.

53. *Статонов И. А.* К вопросу о составе и происхождении краткой редакции Русской Правды / И. А. Статонов, 1920. – 44 с.

54. Уставы. 1) Великого князя Владимира Киевского и всея Руси; 2) Правда русская, Великого князя Ярослава Владимировича; 3) Судебник царя Иоанна Васильевича со сводом; 4) Уложение царя Алексея Михайловича, со сводом новоуказанных статей, 1808. – 389 с.

55. *Іванов Ю.* Канонічні норми як першоджерела формування ретроспективного юридичного ресурсу НЮБ НБУВ / Ю. Іванов, М. Іванова // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 36 / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України.* – К., 2013. – С. 325–335.

56. *Іванова М.* Пам'ятки книжкового мистецтва: рукописні Учительні Євангелія XVII ст. з монастирських бібліотек м. Києва / Майя Іванова // *Вісн. кн. палати.* – 2006. – № 9. – С. 37–42.

57. *Тиховский Ю. И.* О малорусских и западно-русских Учительных Евангелиях XVI-XVII веков и их мѣсто среди южно-русских и западно-русских переводовъ священнаго Писанія / Ю. И. Тиховский // *Труды двѣнадцатаго Археологическаго съезда въ Харьковѣ.* – М., 1905. – Т. III. – С. 355–356.

58. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних спец. вищих навч. закладів освіти / [Цвік М. В. та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2002 – 427 с.

59. *Кравченко В. В.* Конституційне право України: Навчальний посібник. – Вид. 3, виправл. та доповн. – К.: Атіка, 2004. – 512 с.
60. *Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – X.* : Право, 2008. – Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення; за заг. ред. Ю. П. Битяка. – 576 с.
61. *Фрицький О. Ф.* Конституційне право України: підручник / О. Ф. Фрицький – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.
62. Конституційне право України / за ред. В. Я. Тація, В. Ф. Погорілка, Ю. М. Тодики. — К.: Український центр правничих студій 1999. – 376 с.
63. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посібник / М. С. Горшенкова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; за заг. ред. В. О. Ріяки. – 2 вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 544 с.
64. *Бутли Э.* Развитие конституции и политического общества в Англии в 3-х ч. / Пер. с фр. М. Карова, 1897. – 175 с.
65. *Ватсон Э. К.* Обзор современных конституций. – Ч. III: Конституции: Бельгийская, итальянская и голландская, 1863. – [2], II, 114 с.
66. *Лохвицкий А.* Обзор современных конституций. – Ч. I: Швейцария. Франция. Германия. Швеция. Норвегия. Дания. Финляндия. Польша; Ч. II: Сербия. Румыния. Англия. Америка, 1865. – VI, [2], 270, VI, 148, 52 с.
67. Французские конституции XIX столетия и Наполеон III: в 2-х ч. – Ч. I: История конституционного движения в XIX стол. П. Ж. Прудона (Посмертное сочинение); Ч. II: Карл-Людвиг-Наполеон Бонапарт. Его жизнь и сочинения. (Сост. по англ., Женевским, Брюссельским и французским источникам с извлечением из брошюры де-ла-Героньера), 1871. – 160, [2], 330, [2] с.
68. *Градовский А.* Германская конституция. – Ч. I: Исторический очерк германских союзных учреждений в XII веке, 1875. – 303 с.
69. *Крупницький Б.* Гетьман Пилип Орлик: 1672–1742: огляд його політичної діяльності / Б. Крупницький, 1938. – 254 с.
70. Магдебургское право в Левобережной Малороссии / [Бочалий Д.], 1892. – 55 с.
71. Постановление от его Царского величества з Войском Запорозким року 1659. [Электронный ресурс] – Київ: Друкарня Києво-Печерської лаври, 1660. – [1], 26 арк.
72. *Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – X.* : Право, 2008. – Т. 3: Цивільно-правові науки. Приватне право / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. – 576 с.
73. *Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – X.* : Право, 2008. – Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – 728 с.
74. *Милорадович Г. А.* Къ истории Литовского Статута, какъ действующаго

- законодательства въ Малороссіи / Г. А. Милорадовичъ, 1896. – С. 11–16 с.
75. *Харитонов С. О.* Цивільне право України: Підручник / С. О. Харитонов, О. І. Харитонова, О. В. Старцев – К.: Істина, 2011. – 808 с.
76. Уставъ Алексея Михайловича «Русская правда»: Уложение, по которому суд и расправа во всяких делах в Российском Государстве производится. Издание 5. – Санкт-Петербург: [Б. и.], 1780. – 248 с.
77. Права по которым судится малороссийский народ... из трех книг, а именно: Статута Литовского, Зеркала Саксонского и приложенных при том 2-х прав также из книги Порядка по перевезде из польского и латинского языков на российский диалект в едину книгу сведенные в граде Глухове, лета от рождества Христова 1743 года, изданные под ред. и с приложением изследования о сем Своде и о Законах, действовавших в Малороссии проф. А. Ф. Кистяковского, 1879. – [3], 114, 844, 73, 27 с.
78. Крестьяне юго-западной России по литовскому праву XV и XVI столетий / Приват-доцент О. Леонтович. – Киев: Въ Университетской типографии, 1863. – 92 с.
79. Свод законов Российской империи. – Т. 10. – Часть 1, 1857. – 104 с.
80. Свод законов Российской империи. – Т. 10. – Часть II: Законы о судопроизводстве и взысканиях гражданских, 1857. – 434, 85 с.
81. Свод законов Российской империи. – Т. 10. – Часть III: Законы межевые, 1857. – 294, 43 с.
82. Свод законов Российской империи. – Кн. 2. Томы IX – XVI: Полный свод законов Российской империи: в 2. кн. / ред. А. Л. Саатчиан, 1911. – 4679 с.
83. *Ківалов С. В.* Адміністративне право України: навчально-методичний посібник / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – Вид. друге, перероб. і доп. – Одеса: Юридична література, 2002. – 312 с.
84. *Іванов Ю. Ф.* Кримінальне право України. Загальна частина: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Ю. Ф. Іванов – Київ: КНЕУ, 2003. – 354 с.
85. Артикул воинский, 1715. – 152, 73, 16 с.
86. Артикул воинский с кратким толкованием, 1735. – 255 с.
87. Русская правда в отношении к уголовному праву: Разсуждение на степень магистра, кандидата Московского университета Александра Попова. – Москва: Въ Университетской Типографии, 1841. – 121 с.
88. Свод законов Российской империи. – Т. XV: Законы уголовные, 1857. – 602, 236, 188 с.
89. *Роговин Л. М.* Путеводитель по Своду законов. Руководство к познанию законов и обзор действующего законодательства Российской империи (гражданского, местного, военного-военно-морского и церковного) / Л. М. Роговин, 1912. – 155 с.
90. *Фріс П. Л.* Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів вищих навчальних закладів / П. Л. Фріс. – К.: Атіка, 2004. – 488 с.

91. *Кузьминець О.* Історія держави і права України : навч. посіб. / О. Кузьминець, В. Калиновський; за заг. ред. проф. Я. Ю. Кондратьєва – К. : Видавництво «Україна», 2002. – 448 с.

92. *Павлов С. С.* Правові традиції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Павлов Сергій Сергійович ; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2003. – 17 с.

93. Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 168.

Стаття надійшла до редакції 14.05 2015 р.

UDC 027.021(477-25)НБУВ:026.06:34-047.76

Maiia Ivanova,

Head of department of the National Law Library of Vernadsky National Library of Ukraine

Yuri Ivanov,

Lecturer National Academy of Internal Affairs, Doctor of Law

Legal heritage in the collections of the Vernadsky National Library of Ukraine as the object of a retrospective study

The article reveals the importance of the legal heritage that is part of the social and spiritual heritage of the Ukrainian nation. The disdain of the legal heritage is one of the reasons for the inefficiency of Ukrainian modern legislation: borrowed principles of Western Europe are differing from the mentality of Ukrainian nation, as well as different legal culture.

There determined retrospective scientific works of researchers of The History of Law of Ukraine, which are stored in the funds of the Vernadsky National Library of Ukraine. There noticed that the Ukrainian historiography in the second half of the nineteenth century introduced into scientific circulation a great number of documentary materials of The History of Ukraine – «The South-West Archive of Russia», which is represented in the VNLU's funds in written and electronic form.

Revealed retrospective sources of Ukrainian law, known attractions of fundamental branches of law. Including Constitutional Law, Civil Law, Administrative Law, Criminal law, which are stored in the funds of the Vernadsky National Library of Ukraine.

Keywords: cultural values, The History of State and Law, Law of Inheritance, Law Library, Library Collections Preservation.

УДК 027.021(477-25)НБУВ:026.06:34-047.76

Майя Іванова,

зав. отделом баз данных правовой информации НЮБ НБУВ

Юрій Іванов,

доцент Национальной академии внутренних дел, канд. юрид. наук

Правовое наследие в фондах НБУВ как объект ретроспективного изучения

В статье раскрывается значение правового наследия, которое является частью социальной и духовного наследия украинского народа. Пренебрежение правовым наследием является одной из причин неэффективности современного законодательства Украины: заимствованные принципы Западной Европы, отличаются от менталитета народа Украины, а также различной правовой культурой.

Определяются ретроспективные научные труды исследователей истории права Украины, которые хранятся в фондах НБУВ. Указывается, что украинская историография во второй половине XIX в. ввела в научный оборот большое количество документальных материалов по истории Украины – «Архивы Юго-Западной России», которые на сегодня представлены в фондах НБУВ в печатном и электронном видах.

Раскрываются исторические источники украинского права, называются памятники фундаментальных отраслей права, к которым относятся конституционное, гражданское, административное, уголовное право, которые хранятся в фондах НБУВ.

Ключевые слова: культурные ценности, история государства и права, правовое наследие, юридическая библиотека, сохранность библиотечных фондов.